

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Яна Валентинова Чанкова – доцент в ПУ „П. Хилендарски“

(н.ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. във висшето училище или научната организация)

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки,

професионално направление 2.1. Филология,

докторска програма Германски езици: английски език

Автор: Симона Анастасова Матева

Тема: Наречия и функционални синтактични категории: съпоставително изследване на английския и българския език

Научен ръководител: проф. д-р Илияна Тодорова Кръпова – „Ка Фоскари“ във Венеция

(акад. дл., н. ст., име, презиме, фамилия – висше училище или научна организация)

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-1436 от 20.07. 2026 г. на ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Наречия и функционални синтактични категории: съпоставително изследване на английския и българския език“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Германски езици: английски език. Автор на дисертационния труд е Симона Анастасова Матева – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Английска филология“, с научен ръководител проф. д-р Илияна Тодорова Кръпова от ВУ „Ка Фоскари“ във Венеция.

Представеният от Симона Матева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл. 36. (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до ректора на ПУ за разкриване на процедура за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедура и с предварително обсъждане на дисертационен труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Тук ще се спра накратко на професионалните квалификации и преподавателската практика на докторант Симона Матева. Тя има бакалавърска степен по „Лингвистика с бизнес администрация“ (английски и испански език) (2020 г.) от ПУ „П. Хилендарски“ и магистърска степен по „Английска филология – лингвистика и превод“ от същия университет (2022 г.). Професионалното развитие на Симона Матева започва през 2017 г., когато тя започва работа като преподавател по английски и испански език и заклет преводач в езиков център „Tanaya’s Language School“, където придобива професионални компетентности и усъвършенства своите преподавателски и преводачески умения. В периода 2020 г. - досега тя работи като хонорирован асистент към катедра „Английска филология“ при Филологическия факултет на ПУ „П. Хилендарски“, като води упражнения по синтаксис на съвременния английски език и по практически английски (превод от български на английски език). През 2023 г. Симона Матева е зачислена като редовен докторант по Германски езици: английски език – направление „Генеративен синтаксис“ към катедра „Английска филология“ на ПУ. Академичните ѝ интереси са в областите на генеративния синтаксис, теоретичната лингвистика, синтактичния анализ, сравнителния анализ на английски и български език, анализа на адвербиалната структура и словореда.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Публикуването на основополагащия труд на Г. Чинкуе „Adverbs and Functional Heads: A Cross-Linguistic Perspective“ (Cinque 1999), който преобрази съвременната синтактична

теория, като демонстрира, че както класовете наречия, така и функционалните глави, свързани с изреченската структура, се подчиняват на установен ред, валиден в различни езици, при което наблюдаваните вариации се обясняват чрез синтактично движение, а не чрез действителни структурни различия, предизвиква засилен интерес към изучаването на класовете наречия, тяхната йерархия, функционалните проекции и архитектурата на изречението, а въпроси, свързани с универсалността на споменатата йерархия, статута на функционалните проекции, синтактичното движение, нивото на семантична диференциация и взаимодействието с интерфейсите (фактори като прозодия, информационна структура и др.) продължават да провокират дискусии в лингвистичните среди и в наши дни. На този фон тема, насочена към съпоставителен анализ на наречията и функционалните синтактични категории в английския и българския език може да се определи като дисертабилна, актуална и представляваща научен интерес. Основната цел на работата е формулирана от докторант Матева на стр. 4 като: „... to formulate grammatical principles capable of predicting the constraints on verb movement with respect to adverbs, and, in doing so, to develop a theory that is both maximally restrictive and broadly applicable” (съпътстващите цели са дискутирани детайлно на стр. 10-14). За да реализира тази цел, докторант Матева си поставя 5 изследователски въпроси (стр. 14-16) съобразно с основните концептуални постановки на избраната от нея теоретична рамка (стр. 76-106).

Така дефинираните изследователски въпроси задават необходимия алгоритъм за изпълнение на формулираните цели и са реализирани до голяма степен успешно.

4. Познаване на проблема

Дисертационният труд представя добре дефиниран изследователски проблем, поддържа ясна аргументативна нишка от въведението до заключението, балансирано интегрира теоретично-дескриптивен и обяснително-емпиричен подход при анализа на корпусния материал, при което постига основната си цел, а именно да допринесе за развитието на унифицирана и предиктивна теория за разположението на наречията чрез прецизиране на отношенията между спецификатор и опора, формулирани от Чинкуе (Cinque 1999). В дисертацията си докторант Матева разглежда важни теоретични източници, като те не са изброявани и реферирани, а по-скоро инкорпорирани в наблюденията, анализите и дискусиите, като интерпретацията им е съобразена с поставената проблематика и показва ясно заявена критичната ангажираност със съществуващите изследвания в областта, а цитатите и позоваванията са целенасочени и коректно интегрирани в основния текст.

5. Методика на изследването

В своята дисертация докторант Матева прилага аналитичен и сравнителен подход с цел да обясни йерархичното позициониране и структурното поведение на наречията в английския и българския език. Използваният анализаторски модел е широко базиран върху генеративната граматика, по-конкретно прилага се анализаторският апарат на картографския (функционалния) модел, създаден от Чинкуе (Cinque 1999), според който всяко наречие заема позицията на спецификатор на функционална проекция. Изследването е сравнително и проверява дали този модел би могъл да прогнозира дистрибуцията на наречията в английски и български, които са избрани заради типологичните си различия, които от своя страна ги правят подходящи за проверка на универсалността на предложената от Чинкуе йерархия на наречията. Изследването се базира на теоретични хипотези и предпоставки, чиято обяснителна адекватност се проверява спрямо реални езикови данни, по-специално са използвани корпусни данни от корпусите BNC, COCA и BgNC, допълнени от оценки, мотивирани от езиковата интуиция на носители на съответните езици и специално конструирани изречения, когато е необходимо, с уговорката че корпусните примери служат като доказателствен материал за/против изказани структурни хипотези, а не за калкулиране на статистически зависимости.

Концептуалната рамка е внимателно подбрана и има висока степен на обяснителна адекватност, методологията е подходяща за постигане на изследователските цели и се прилага дисциплинирано и акуратно при осъзнаване на методологичните ограничения, основната теза е артикулирана рано и се развива и аргументира последователно.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Предложеният от докторант Матева дисертационен труд изследва синтаксиса на наречията в българския и английския език през призмата на генеративната граматика, като опонира на традиционния подход, който третира наречията като периферни, незадължителни модификатори и поддържа тезата, че те могат да бъдат определени като ключови диагностични средства за определяне на изреченската структура. По-специално, работата се базира на картографския (функционален) подход, предложен от Чинкуе (Cinque 1999), който се основава на презумпцията, че наречията заемат фиксирани спецификаторни позиции във функционални проекции, за да провери твърдението за универсалност и обяснителната сила на йерархията на Чинкуе чрез сравняване на два типологично различни езика. Привеждат се аргументи и доказателствен материал в подкрепа на картографския подход като теоретичен

модел за анализ, който предоставя унифицирано обяснение за подреждането, интерпретацията и взаимодействията между глаголи и наречия.

Структурата на дисертацията е традиционна и отговаря на изискванията за подобен род изследвания, по-конкретно трудът се състои от увод, 5 съдържателни глави, заключение и библиография в обем от 224 стр. Библиографията включва общо 183 публикации от английски, немски, испански, италиански, български и др. автори.

В уводната глава докторант Матева разкрива своята мотивация за реализираното изследване, позиционира темата в рамките на съвременната синтактична теория, излага аргументи в полза на избора за провеждане на сравнителен анализ между английския и българския език и очертава структурата на дисертацията, без да дава информация относно изследователските цели, въпроси, хипотези, както и корпуса, обхвата и методологичната рамка на изследването. Тази глава аргументира убедително актуалността и значимостта на избраната тема, но не е напълно оптимална като въведение.

Глава 2 демонстрира добрата теоретична компетентност на авторката със своите ясно очертани изследователски цели, въпроси, методи и теоретични предпоставки, а също и осведомена дискусия и критически анализ на класическите и съвременните подходи към изучаването на наречията. Положителен е начинът, по който картографският модел на Чинкуе (Cinque 1999) е вписан в контекста на ограничителността, Универсалната граматика и йерархичната структура, същевременно на моменти повествованието е претоварено от висока степен на теоретизиране и обяснения за всеизвестни факти от типа на: „ $S \rightarrow NP VP$ “ (стр. 11), също обяснения към стари модули на генеративната теория, например X-bar, GB (стр. 11-14).

Глава 3 позиционира дисертацията в научната традиция и показва задълбочено познаване на развитието на лингвистичната теория - от античността до картографския модел през традиционната граматика, функционалните подходи, езиковата типологията, генеративната граматика и пр., и от тази гледна точка би била полезна за неосведомения читател. Подобна историческа и теоретична натовареност на моменти води до отклонения от основния изследователски проблем и размиване на фокуса. Сред силните страни на тази глава мога да открия критичния преглед на релевантната литература, коректната евалюация на съществуващите подходи, аргументираната мотивация за избора на картографията като рамка за анализ.

Глава 4 представя два основни теоретични модела - картографския подход и семантично-ориентирания подход - и убедително аргументира предимствата, дескриптивната и обяснителната адекватност и избора на първия като рамка на дисертацията на базата на

реална емпирична подкрепа. Синтактично детерминираната йерархия на наречията на Чинкуе (1999) се коментира във връзка с нейната обяснителна сила, ниво на предсказуемост, универсалност, приложимост към български и английски. Това, което липсва тук е критичен анализ на картографския модел с неговите ограничения и възможности за надграждане.

Глава 5 представя емпирична част от дисертацията, демонстрира прецизно прилагане на картографския модел, отлична работа с корпуси (BNC, COCA, BgNC), систематично прилагане на диагностични тестове, умело разграничаване между високи и ниски позиции и принадлежащите им класове наречия, ясно очертаване на паралелите между английски и български, и не на последно място реално доказва изказаната теза, а именно, че картографският модел е приложим и в двата езика с предвидими вариации, обясними чрез движението на глагола и/или факторите на информационната структура. Тази глава представлява ядрото на труда и може да се определи като силно аргументирана поддръжка на картографския подход, базирана на материал от типологично различни езици.

Глава 6 демонстрира ясно разбиране на връзката между полисемия и синтактична позиция, коректно прилагане на картографския модел към реални данни от английски и български, прецизен анализ на ключови функционални проекции, аргументирана критическа оценка на традиционното схващане за полисемията като чисто лексикално обусловена или накратко тази глава, както и предходната реално показва приноси.

Заклучителната глава 7 синтезира емпиричните и теоретичните резултати от дисертацията, като предлага ясно обяснение за това как картографският подход описва синтаксиса на наречията в английския и българския език. Нейните силни страни са ясното емпирично резюме, ефективният анализ на полисемията, а също и приносът към уточняването на функционалните проекции.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Научните и научно-приложните приноси в предложения дисертационен труд са основно насочени към: доказване с нови средства на съществени нови страни в съществуващи научни проблеми и теории; получаване и дискусия на потвърдителни факти. В тази връзка приемам и потвърждавам приноси 1., 2., 4. и 6. (стр. 64 от Автореферата на български), това е оригинално авторско изследване, което проверява приложимостта на йерархията на наречията на Чинкуе към българския език, както и първият систематичен съпоставителен анализ на английски и български, осъществен в рамките на споменатия модел. Допълнително са дискутирани и някои по-слабо изследвани класове наречия в английския и българския език с фокус върху тяхното разпределение във функционалната йерархия. Не приемам принос 3. (стр. 64), в случая

работата с корпуси е задължителна и не представлява иновация. Като най-съществен принос на настоящото изследване мога да определя предложената от докторант Матева диференциация на Y_P пространството, при която се въвеждат допълнителни структурни проекции - $Y_{P_{low}}$, $Y_{P_{middle}}$ и $Y_{P_{high}}$, които се интегрират в йерархията на Чинкуе (принос 5., стр. 64).

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представени са 4 самостоятелни публикации на английски език, свързани с дисертационното изследване. Публикациите представляват статии и публикувани доклади от конференции и отговарят на минималните национални изисквания за присъждане на ОНС „доктор“ по брой и съдържание, и дори надвишават изискуемия брой точки с 10 т. По-конкретно, 2 от публикациите са реализирани в Научните трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“ (20 т.), 1 – в Годишника на Департамента за езиково обучение и продължаваща квалификация към СУ „Св. Кл. Охридски“ (10 т.) и 1 – в Сборника с доклади от конференцията „Докторантски дебюти, Пловдив 2024“ (10 т.).

Представеният доказателствен материал показва, че докторантката е изпълнила минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ според ЗРАСРБ.

9. Лично участие на докторантката

Представените за участие в конкурса дисертационен труд и 4 броя публикации представляват оригинални научни изследвания, за които няма установено плагиатство към настоящия момент, а формулираните приноси и получените резултати са лична заслуга на докторантката.

10. Автореферат

Авторефератът е разработен съгласно изискванията за достоверно отразяване на съдържанието, целите и задачите, основните концептуални моменти, използваните методи, наблюденията и резултатите от анализа, които се съдържат в дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Следните бележки и препоръки целят да обърнат внимание на докторант Матева при бъдещите й научни занимания и не омаловажават приносния характер на представения дисертационен труд:

1. Постулирането на проекциите $Y_{P_{low}}$, $Y_{P_{middle}}$ и $Y_{P_{high}}$ допринася за по-прецизното представяне на изреченската структура в рамките на картографския модел, но докторантката

би могла по-ясно да обоснове емпиричната необходимост от тези проекции, тяхната семантична корелация и прогностична стойност, т.е. да представи една по-строга аргументация за въвеждането на новите структурни етикети. Особено интересно би било да се проследи каква е прогностичната сила на предложените YP-проекции в по-широк набор от езици.

2. Обсъждането на механизмите на глаголно движение е твърде недостатъчно, предвид централната му роля и защитената теза, че глаголите извършват движение около наречията, а не обратно. Не става ясно какво предизвиква това движение. Ето няколко идеи: q.v. генеративната минималистична рамка на Н. Чомски (Chomsky 1995, 2000, 2001, 2004), където движението на глагола се задейства от формални черти, по-специално неинтерпретируеми, силни или edge-свързани черти върху функционални глави (v, T, C), които трябва да бъдат проверени или елиминирани преди Spell-Out. Като задействащи механизми за движението на глагола могат да се използват:

- неинтерпретируеми черти върху функционални глави (v, T, C могат да носят неинтерпретируеми ϕ -черти, времеви черти или черти, които специфицират вида на изречението, и ако глаголят не може да ги провери *in situ*, се задейства механизъм за движение (съответно V-to-T movement, T-to-C movement);

- силни черти (PF-видими), които трябва да бъдат проверени преди Spell-Out, като по този начин предизвикват явно движение, например силна времева черта, силна въпросителна черта и др. (V-to-T movement, T-to-C movement);

- морфологични изисквания (афикси), когато функционалната глава изисква фонологичен носител, например афиксите за време/съгласуване се нуждаят от глагол, към който да се прикрепят;

- EPP-тип черти върху функционални глави, например C може да изисква глава в своята позиция (T-to-C movement), T може да изисква глаголна глава (V-to-T movement);

- edge-свързани черти върху v или C, главите могат да придобиват edge-свързани черти, които предизвикват движение на глави или фрази;

- интерфейс условия (PF/LF), съществуват и задействащи механизми, които не са чисто синтактични, а произтичат от интерфейсни ограничения: прозодични изисквания, ограничения на линеаризацията, условия за видимост.

3. Споменатите по-горе движения на глагола корелират с формирането на изреченските структури в различни видове изречения, като например отрицателни и въпросителни, при

което механизмите на движението на глагола отново играят ключова роля. От тази гледна точка интересно би било да се проследи взаимодействието между задействащите механизми на движението на глагола и дистрибуцията на наречията в отрицателни и въпросителни изречения.

12. Лични впечатления

Познавам Симона Матева от момента, в който поех лекциите по Синтаксис на САЕ в Пловдивския университет и тя ми беше представена като мой асистент. Имам отлични впечатления от работата ѝ като професионалист с много добри познания в областта на синтактичната теория и като надежден колега, на когото винаги може да се разчита при разрешаване на проблеми. Освен че се реализира като перспективен млад специалист в преподавателската си практика, популярна и отлично оценявана от студентите, тя взема участие в организацията на множество академични събития и научни форуми и е от голяма помощ за колегите от катедрата.

13. Цитирана литература:

Chomsky 1995 —

Chomsky, Noam. *The Minimalist Program*. Cambridge, MA: MIT Press, 1995.

Chomsky 2000 —

Chomsky, Noam. “Minimalist Inquiries: The Framework.” In *Step by Step: Essays on Minimalist Syntax in Honor of Howard Lasnik*, edited by Roger Martin, David Michaels, and Juan Uriagereka, 89–155. Cambridge, MA: MIT Press, 2000.

Chomsky 2001 —

Chomsky, Noam. “Derivation by Phase.” In *Ken Hale: A Life in Language*, edited by Michael Kenstowicz, 1–52. Cambridge, MA: MIT Press, 2001.

Chomsky 2004 —

Chomsky, Noam. “Beyond Explanatory Adequacy.” In *Structures and Beyond: The Cartography of Syntactic Structures*, Volume 3, edited by Adriana Belletti, 104–131. Oxford: Oxford University Press, 2004.

Cinque 1999 —

Cinque, Guglielmo. *Adverbs and Functional Heads: A Cross-Linguistic Perspective*. New York: Oxford University Press, 1999.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд **съдържа научни, научноприложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката** и **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Симона Матева **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Германски езици: английски език, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

С оглед гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Симона Матева в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Германски езици: английски език.

11.9.2026 г.

Рецензент:

(подпис)

доц. д-р Яна Чанкова

(ак. дл., н. ст., име, фамилия)

